

Mariola Antczak

**BIBLIOTEKA SZKOLNA A PRZYGOTOWANIE UCZNIÓW
DO SAMOKSZTAŁCENIA W ŚWIELE AKTÓW
LEGISLACYJNYCH Z LAT 1945-1982**

Realizacja nowej formy edukacyjnej – ścieżki międzyprzedmiotowej *edukacja czytelnicza i medialna* (ECiM) – ma miejsce od 1999 r., kiedy to na mocy Rozporządzenia MEN dotyczącego podstaw programowych kształcenia ogólnego¹ po raz pierwszy użyto tej nazwy. Powstanie ścieżki, której zakres treściowy obejmował zagadnienia związane z książką, biblioteką, informacją naukową oraz mediami, nie było jednak tylko wynikiem działań końca lat dziewięćdziesiątych, toteż podanie roku 1999 jako inauguracyjnego początku edukacji w podanym zakresie, byłoby jednoznaczne z pominięciem wydarzeń, dzięki którym wspomniana ścieżka powstała. Już wiele lat wcześniej, środowisko bibliotekarskie podejmowało inicjatywy, dzięki którym zmieniano zapisy prawne dotyczące bibliotek i wymaganych kwalifikacji od bibliotekarzy szkolnych. To z kolei rzutowało na uczestnictwo wziętej pod uwagę grupy zawodowej w przygotowaniu uczniów do samoedukacji. Akty legislacyjne z lat 1945-1982, których zapisy określały rolę bibliotekarzy w edukacji, stały się przedmiotem rozważań podjętych w niniejszym artykule.

Poddany analizie okres (lata 1945-1982) tworzy pewną zamkniętą całość. W rok później bowiem (biorąc pod uwagę górną datę graniczną), wyszło *Zarządzenie Ministra Oświaty i Wychowania*², w którym zawarto niezwykle istotny dla bibliotek szkolnych dokument: *Program pracy biblioteki szkolnej*, na podstawie którego zaczęły obowiązywać zajęcia z *przysposobienia czytelniczego i informacyjnego*³. Odpowiedzialnymi za ich realizację uczyniono-

¹ Por. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 15 lutego 1999 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego, Dz. U. 1999 nr 14 poz. 129, zał. 1.

² Zarządzenie Ministra Oświaty i Wychowania z dn. 13 maja 1983 r. w sprawie programu pracy bibliotek szkolnych w resorcie oświaty i wychowania, Dz. Urz. MOiW nr 5 poz. 31.

³ Por. Załącznik do cytowanego powyżej Zarządzenia.

nauczycieli bibliotekarzy. Wyzwania postawione przed nimi otworzyły nowy okres w dziejach bibliotek szkolnych i działalności edukacyjnej w nich prowadzonej.

Kreśląc historię edukacji bibliotecznej należałoby zacząć od końca 20-lecia międzywojennego. „*Programy szkolne w wolnej Polsce* – wspomniała w krótkim artykule Wiesława Papierska – nie zawierały haseł z zakresu *techniki pracy umysłowej, wiedzy o książce i przygotowania czytelniczego*”⁴. Programy publicznych szkół powszechnych, gimnazjów i liceów państwowych zalecały wówczas wprowadzanie czytelnictwa poprzez budzenie zainteresowań czytelniczych i ogólne - wyrabianie sprawności czytelniczej (np. tworzenie przez ucznia planów dotyczących lektury, sprawozdań z przeczytanych książek itp.)⁵. Znaczenie zagadnień dotyczących wiedzy o książce czy technologii pracy umysłowej dostrzegła jednak polska działaczka oświatowa Helena Radlińska, która na kongresie pedagogicznym w Wilnie w 1929 r. domagała się wprowadzania ich do nauki.

Za inicjację wprowadzania zajęć związanych z biblioteką potraktować można zlecenie Związku Bibliotekarzy Polskich (ZBP) swojej Radzie opracowania memoriału w sprawie wprowadzenia nauki bibliografii, wiedzy dotyczącej bibliotek i umiejętności korzystania z nich do programu nauczania w szkole średniej⁶. Takie posunięcie było wynikiem rozmów, jakie toczyły się podczas III Zjazdu ZBP w 1932 r. Potwierdza to fakt zainteresowania pedagogiką biblioteczną, jako elementem szerzej zakrojonej pedagogiki społecznej w okresie XX-lecia międzywojennego⁷.

Cztery lata później, z inicjatywy Antoniego Stolarskiego oraz Kazimierza Wojciechowskiego, w wybranych bibliotekach publicznych, rozpoczęto akcję przysposabiania bibliotecznego młodzieży. K. Wojciechowski, w artykule zamieszczonym na łamach „Bibliotekarza”, podzielił się refleksjami dotyczącymi współpracy nawiązanej między kilkoma filiami Biblioteki

⁴ Zob. W. Papierska, *Przygotowanie biblioteczne uczniów w polskiej szkole: próba spojrzenia historycznego*, „Biblioteka w Szkole” 1992, nr 4, s. 1.

⁵ Zob. J. Andrzejewska, *Kultura czytelnicza nauczycieli szkoły podstawowej*, Warszawa 1976, s. 132.

⁶ Zob. też, *Biblioteka szkolna a edukacja czytelnicza i medialna*, w: *Biblioteka szkolna w dyskursie edukacyjnym*, red. J. Gwioździk, Mysłowice 2005, Rozdz. *Proweniencja edukacji czytelniczej i medialnej*, s. 57.

⁷ W 1925 r. powstało z inicjatywy H. Radlińskiej Studium Pracy Społeczno-Oświatowej w Wolnej Wszechnicy Oświatowej w Warszawie; efektem badań empirycznych były pierwsze dzieła H. Radlińskiej: „*Wstęp do pedagogiki społecznej*”, „*Stosunek wychowawczy do środowiska społecznego*”, „*Społeczne przyczyny powodzeń i niepowodzeń szkolnych*”, „*Książka wśród ludzi*”.

Publicznej w Warszawie a Sekcją Oświaty Pozaszkolnej Zarządu Miejskiego, której efektem było przeprowadzenie lekcji bibliotecznych przez bibliotekarza i nauczyciela⁸. Ponieważ – jak pisał autor – inicjatywa cieszyła się zainteresowaniem również i innych typów szkół – jego zdaniem istniała możliwość rozszerzenia akcji przysposobienia bibliotecznego⁹.

BIBLIOTEKA SZKOLNA A PRZYGOTOWANIE UCZNIÓW DO SAMOKSZTAŁCENIA (1945-1960)

Po II wojnie światowej, w styczniu 1946 r. Ministerstwo Oświaty wydało Okólnik w sprawie bibliotek szkolnych¹⁰. Stwierdzono w nim, że „w całości zagadnień dydaktyczno-wychowawczych na terenie szkoły jedno z czołowych miejsc zajmuje biblioteka szkolna”¹¹. Ministerstwo Oświaty doceniając jej rolę powołało Wydział Bibliotek Szkolnych przy Naczelnej Dyrekcji Bibliotek.

W kwietniu zaś, tego samego roku, opublikowano Dekret o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi¹². Na jego mocy każda placówka dydaktyczno-wychowawcza była zobowiązana do utworzenia biblioteki szkolnej. Dekret określił także sposoby prowadzące do osiągania celów oświatowych za pomocą książki i biblioteki. W dokumencie tym zapisano, że do sieci bibliotek publicznych zalicza się biblioteki szkolne, powszechne i naukowe, przy czym biblioteki szkolne miały za zadanie dostarczanie uczniom i nauczycielom lektury potrzebnej do nauki szkolnej i wychowania. Biblioteka szkolna została uznana jako istotna placówka w przysposabianiu nauczycieli i uczniów do samokształcenia. W dekreście nie było precyzyjnego określenia dotyczącego kwalifikacji personelu bibliotecznego. W art. 3 wspomniano:

⁸ Por. K. Wojciechowski, *Przysposobienie młodzieży szkolnej do korzystania z bibliotek*, „Bibliotekarz” 1937/38, nr 11-12, s. 178-179.

⁹ Zob. dz. cyt., s. 179; Por. też: A. Radziejowska - Hilchen, *Edukacja czytelnicza i medialna*, w: *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*, red. E. B. Zybert, Warszawa 2002, s. 146-147 oraz J. Andrzejewska, *Biblioteka szkolna a edukacja...*, s. 57.

¹⁰ Por. Okólnik nr 7 z dn. 19 stycznia 1946 r. w sprawie bibliotek szkolnych, Dz. U. Ministerstwa Oświaty 1946 nr 1 poz. 20.

¹¹ Tamże, cyt. za: M. Drzewiecki, *Biblioteki szkolne i pedagogiczne w Polsce. Rola w procesie dydaktycznym i miejsce w krajowej sieci biblioteczno-informacyjnej*, Warszawa 1991, Rozdz. 1.2. *Podstawy prawne organizacji i działalności bibliotek szkolnych*, s. 69.

¹² Por. Dekret o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi, Dz. U. z dn. 18 czerwca 1946 r. nr 26 poz. 163.

„[...] wszystkie biblioteki [...] mają obowiązek posiadania personelu należycie przygotowanego do pracy z książką i czytelnikiem”¹³.

Na mocy dekretu biblioteki szkolne podlegały Naczelnej Dyrekcji Bibliotek – organowi wykonawczemu Ministra Oświaty, który także sprawował naczelny nadzór i opiekę nad bibliotekami w kraju, a co za tym idzie również nad bibliotekami szkolnymi¹⁴. Jak pisał M. Drzewiecki „Fakt usytuowania Naczelnej Dyrekcji Bibliotek w Ministerstwie Oświaty miał bardzo duże znaczenie dla powiązania bibliotek różnych typów z edukacyjnym programem państwa [...]”¹⁵. Dawało to szansę na prowadzenie jednolitej polityki bibliotecznej w kraju¹⁶.

Po wojnie bibliotekarz szkolny nie prowadził zajęć dydaktycznych, ale w programach języka polskiego przewidziano cykl lekcji z zakresu budowy książki, jej historii, procesu powstawania, upowszechniania, opisu bibliograficznego, rodzajów notatek i sposobów ich opracowywania; przewidziano również zapoznanie uczniów z elementami bibliofilstwa i warsztatem służby informacyjno-bibliograficznej. Wszystko to w ramach działu dla klas IV – VI „Czytelnictwo i podstawy samokształcenia”¹⁷. Minister Oświaty w 1947 r. wydał Zarządzenie w sprawie organizacji i prowadzenia bibliotek szkół powszechnych, do którego dołączono szczegółową Instrukcję¹⁸. W 1949 r. w programie nauki jedenastoletniej szkoły ogólnokształcącej, na poziomie

¹³ Tamże.

¹⁴ Zob. J. Szocki, *Biblioteki szkolne Polski na tle przeobrażeń oświatowych w latach 1918-1985*, Wrocław 1987, s. 69.

¹⁵ M. Drzewiecki, *Biblioteka we współczesnej szkole*, Warszawa 1991, s. 32 oraz *Podstawowe akty prawne polskiego bibliotekarstwa*, tenże, *Biblioteki szkolne i pedagogiczne w Polsce. Rola w procesie ...*, s. 65-66.

¹⁶ Komentarzy do relacji między ustawodawstwem bibliotecznym (dekret z 1946 r.) a zmianami w strukturze społecznej podjęły się m.in., czterdzieści lat po ogłoszeniu Dekretu - Jadwiga Kołodziejska Por. J. Kołodziejska, *W 40 rocznicę dekretu o bibliotekach (kilka refleksji)*, „Poradnik Bibliotekarza” 1987, nr 3, s. 3-8 [na podstawie referatu wygłoszonego podczas sesji „Biblioteki w służbie oświaty, nauki i kultury” zorganizowanej 19 grudnia 1986 r. przez Zarząd Główny SBP przy współudziale Rady Krajowej PRON i Ministerstwa Kultury i Sztuki]; Gabriela Jyż Por. G. Jyż, *Dekret o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi z 17 IV 1946 r. (w czterdziestą rocznicę uchwalenia)*, „Poradnik Bibliotekarza” 1986, nr 2, s. 3-5; a pięćdziesiąt lat później – Jan Wołosz Por. J. Wołosz, *Dlaczego dekret o bibliotekach wielkim aktem prawnym był?*, „Bibliotekarz” 1996, nr 6, s. 3-4.

¹⁷ Zob. *Edukacja czytelnicza i medialna*, w: *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*, red. E. B. Zybert, Warszawa 2002, s. 147.

¹⁸ Por. Zarządzenie w sprawie organizacji i prowadzenia bibliotek szkół powszechnych z dn. 20 sierpnia 1947 r., Dz. Urz. MO 1947 nr 9 poz. 227 z załączoną „Instrukcją”.

szkoły podstawowej (kl. I - IV), znalazł się dział „Ogólne wiadomości o książce i piśmiennictwie” oraz (kl. V - VIII) „Ogólna wiedza o książce i zasadach pracy umysłowej”¹⁹. Kolejne lata przyniosły zmiany w jego nazewnictwie: „Wiedza o książce i piśmiennictwie”, „Wiedza o książce i zasadach pracy umysłowej”, „Czytelnictwo i podstawy samokształcenia”, „Podstawy samokształcenia”²⁰. Nowy termin „podstawy samokształcenia” obligował nauczycieli do zapoznawania z treściami o bibliotekach jako instytucjach gromadzących, przetwarzających, porządkujących i upowszechniających informacje. W ramach zajęć przygotowujących uczniów do edukacji permanentnej nauczyciele kształcili także umiejętności uczniów w zakresie posługiwania się różnego typu dokumentami bibliotecznymi, warsztatem informacyjnym bibliotek oraz zawartym w książkach i czasopismach, nauczali techniki pracy umysłowej – m.in. sporządzania notatek, streszczeń, konspektów, opisów bibliograficznych itp.²¹

W 1953 r., wydano Zarządzenie w sprawie wytycznych do pracy bibliotek szkolnych²². Obejmowało ono oprócz szkół powszechnych, szkoły ogólnokształcące oraz zakłady kształcące nauczycieli. Część ogólna określała: zadania biblioteki szkolnej, obowiązki bibliotekarza, nauczycieli, kierownika szkoły i rady pedagogicznej; część szczegółowa zaś: plany czytelnicze, politykę gromadzenia księgozbioru, formy pracy z czytelnikiem, elementy propagandy książki, biblioteki i czytelnictwa²³.

Warto zwrócić uwagę na fakt, że odpowiedzialność za przygotowanie ucznia do posługiwania się książką i wyposażenie w wiedzę na jej temat oraz zaznajamianie z zasadami pracy umysłowej, spoczywały w świetle prawa, w rękach nauczycieli polonistów.

Bibliotekami szkolnymi w większości szkół opiekowali się nauczyciele przedmiotowi. W 1957 r. Ministerstwo Oświaty, w nawiązaniu do Ustawy

¹⁹ Por. *Program nauki w jedenastoletniej szkole ogólnokształcącej. Projekt. Język Polski*, Warszawa, 1949.

²⁰ Por. *Instrukcja programowa dla szkół podstawowych na rok szkolny 1957/58. Język polski*, Warszawa, 1959 ; *Program nauczania w szkole podstawowej*, Warszawa 1959 ; *Program nauczania ośmioklasowej szkoły podstawowej (Tymczasowy)*, Warszawa, 1964 ; Por. też. J. Andrzejewska, *Biblioteka szkolna a edukacja...*

²¹ Zob. *Podstawy samokształcenia*, w: J. Szocki, *Biblioteki szkolne Polski...*, s. 128.

²² Por. Zarządzenie w sprawie wytycznych do pracy bibliotek szkolnych, Dz. Urz. MO 1953, nr 12, poz. 98 ; sprostowanie błędu: nr 14, poz. 123 na podst.: T. Zarzębski, *Polskie prawo biblioteczne 1773-1983. Katalog aktów normatywnych polskiego prawa bibliotecznego 1773-1983*, Warszawa 1985, s. 88, poz. 485.

²³ Por. *Podstawy prawne organizacji i działalności bibliotek szkolnych*, w: M. Drzewiecki, *Biblioteki szkolne i pedagogiczne w Polsce. Rola w procesie...*, s. 70.

z 27 kwietnia 1956 r. o prawach i obowiązkach nauczycieli²⁴, wydało zarządzenie w sprawie kwalifikacji bibliotekarzy bibliotek szkolnych i pedagogicznych, na mocy którego w bibliotekach szkół ogólnokształcących i zawodowych, można było tworzyć oddzielne etaty dla bibliotekarzy (etat: 36 godzin)²⁵, uzależnione od liczby zgromadzonych woluminów oraz od liczby uczniów w szkole²⁶. Określono również kwalifikacje, jakie winien posiadać bibliotekarz szkolny²⁷. Termin nauczyciel bibliotekarz jeszcze nie zaczął funkcjonować. Ewentualne wątpliwości powinna była rozwiać wzmianka: „Bibliotekarzy bibliotek szkolnych i pedagogicznych, którzy pozostają dotychczas na etatach administracyjnych, należy w zasadzie przenieść na etaty pedagogiczne”²⁸. W świetle powyższego rodzi się pytanie, czy owe: „w zasadzie” było wystarczającym i na tyle precyzyjnym sformułowaniem, aby w rzeczywistości tak się działo?

Należy w tym miejscu podkreślić, że realia często odbiegały od zapisów legislacyjnych, o czym łatwo dowiedzieć się rozmawiając z nauczycielami pracującymi wówczas w szkołach. W latach 50. i 60., a często i później, pracę w bibliotece szkolnej (w ramach tzw. nadgodzin) podejmowali nauczyciele przedmiotowi, głównie poloniści, czasami historycy i było to ich dodatkowe, często nie priorytetowe zajęcie²⁹. Polegało ono na wypożyczaniu książek

²⁴ Por. Ustawa z dn. 27 kwietnia 1956 r. o prawach i obowiązkach nauczycieli, Dz. U. nr 12 poz. 63 ; pierwszą ustawą o podobnym charakterze była Ustawa z dn. 1 lipca 1926 r. o stosunkach służbowych nauczycieli, która obowiązywała aż do 1956 r. ; w ustawie z 1956 r. pojawił się zapis, że podlegają jej pracownicy pedagogiczni bibliotek szkolnych ; można było w niej również przeczytać, że ilekroć będzie się mówiło w niej o nauczycielach, to do grona tego zalicza się również pracowników pedagogicznych biblioteki szkolnej. Czy zatem można uważać, że bibliotekarz szkolny z przygotowaniem pedagogicznym był traktowany jako nauczyciel? W świetle tej ustawy – o ile miał przygotowanie pedagogiczne to był zaliczany do grona nauczycieli, ale nie był nauczycielem (był: „pracownikiem pedagogicznym biblioteki szkolnej”).

²⁵ „Wymiar godzin obowiązkowych zajęć bibliotekarzy bibliotek szkolnych [...] wynosi 36 godzin tygodniowo”, Zarządzenie Ministra Oświaty z dn. 11 marca 1957 r. w sprawie kwalifikacji bibliotekarzy bibliotek szkolnych i pedagogicznych, Dz. Urz. MO 1957, nr 3, poz. 33 § 5.

²⁶ Szkoły ogólnokształcące i zawodowe, liczące powyżej 450 uczniów i 3000 woluminów powinny odtąd, „w miarę możliwości” zatrudnić bibliotekarzy w pełnym wymiarze zajęć, zob. Instrukcja z dn. 13 marca 1957 r. w sprawie bibliotekarzy bibliotek szkolnych i pedagogicznych, Dz. Urz. MO, nr 3, poz. 35, pkt 7.

²⁷ Zarządzenie Ministra Oświaty z dn. 11 marca 1957 r.... poz. 33, §§ 1-4.

²⁸ Tamże, pkt 4.

²⁹ Specjalnie dla tego typu przypadków w *Instrukcji* znalazł się zapis: „Nauczyciele sprawujący opiekę nad biblioteką szkolną otrzymują wynagrodzenie dodatkowe, nadal

w czasie przerw. Oddzielny etat dla bibliotekarza w szkole był bardziej pobożnym życzeniem niż faktem. Podsumowując ten okres można stwierdzić, że odpowiedzialność za przygotowanie uczniów do samokształcenia, w tym korzystania z biblioteki i różnych źródeł informacji, spoczywała wówczas na nauczycielach języka polskiego, którzy uzupełniali swój etat pracą w bibliotece szkolnej.

NOWE WYMAGANIA KWALIFIKACYJNE WOBEC BIBLIOTEKARZY SZKOLNYCH (1961-1981)

W 1961 r. weszło w życie *Zarządzenie Ministra Oświaty z dn. 28 grudnia 1960 r. w sprawie egzaminu na bibliotekarza szkolnego*³⁰, według którego osoba pracująca w bibliotece szkolnej musiała mieć wykształcenie bibliotekarskie i pedagogiczne. Według obowiązujących odtąd zapisów swoją wiedzę i umiejętności, osoby pretendujące do miana bibliotekarza szkolnego, musiały potwierdzać pozytywnie zdany egzaminem przed państwową komisją egzaminacyjną, powołaną przez właściwe kuratorium okręgu szkolnego³¹.

Od 1966 r. nauczyciele języka polskiego, uczący na poziomie szkoły średniej³², byli obligowani do wprowadzania zagadnień związanych

według zasad określonych w Uchwale nr 15 Prezydium Rządu z dn. 3 stycznia 1953 r., Monit. Pol. nr 3 poz. 32” *Zarządzenie Ministra Oświaty z dn. 11 marca 1957 r.*... poz. 33, pkt 8.

³⁰ Por. *Zarządzenie Ministra Oświaty z dn. 28 grudnia 1960 roku w sprawie egzaminu na bibliotekarza szkolnego*, Dz. U. MO 1961 nr 5 poz. 46 oraz *Zarządzenie Ministra Oświaty z dn. 28 lutego 1961 r. w sprawie programu wymagań na egzaminie na bibliotekarza szkolnego*, Dz. Urz. MO, nr 3, poz. 27; Por. też: *Rozporządzenie Ministra Oświaty z dn. 12 kwietnia 1962 r. w sprawie kwalifikacji nauczycieli i wychowawców szkół i innych placówek oświatowo-wychowawczych i opiekuńczo-wychowawczych podległych Ministrowi Oświaty*, Dz. U. MO nr 30, poz. 141; Por. też: *Zarządzenie Ministra Oświaty z dn. 25 maja 1963 r. w sprawie kursów, studiów i egzaminów pedagogicznych do nauczania w niektórych szkołach i innych placówkach oświatowo-wychowawczych*, Dz. Urz. MO nr 8, poz. 67 i z 1969 r. nr 1, poz. 1.

³¹ Por. *Zarządzenie Ministra Oświaty z dn. 28 grudnia 1960 r. w sprawie egzaminu na bibliotekarza szkolnego*, Dz. U. MO 1961 nr 5, poz. 46, §1-3; z roku 1961 w kwestii legislacyjnej powstała również: *Ustawa z dn. 15 lipca 1961 r. o rozwoju systemu oświaty i wychowania*, Dz. U. nr 32, poz. 160, art. 37, (z późniejszymi zmianami).

³² Program nauczania w ośmioklasowej szkole podstawowej obowiązywał wcześniej, już od r. 1963. Por. *Program nauczania ośmioklasowej szkoły podstawowej*, Warszawa 1963; Por. też. J. Andrzejewska, *Biblioteka szkolna a edukacja...*, s. 57.

ze współczesnym życiem literackim i kulturalnym. Zajęcia takie obejmowały wiedzę o radiu, filmie, telewizji i teatrze. Obecnie zakwalifikowalibyśmy je do wiedzy o mediach.

Ustawa o bibliotekach z 1968 r. uchyliła przepisy dekretu i usankcjonowała stan organizacyjny polskiego bibliotekarstwa. Określiła również: 1. Zadania krajowej sieci bibliotecznej, w skład której weszły biblioteki publiczne, naukowe, szkolne, pedagogiczne i fachowe, 2. Obowiązki organu nadzorującego (naczelny nadzór – Minister Kultury i Sztuki za pośrednictwem Departamentu Książki i Bibliotek we współpracy i porozumieniu z innymi zainteresowanymi ministrami odpowiednich resortów) oraz 3. Zasady korzystania z bibliotek.

Pod koniec 1968 r. ukazało się *Zarządzenie Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego w sprawie zasad i trybu prowadzenia bibliotek szkół i innych placówek oświatowo-wychowawczych*³³. Do dokumentu tego dołączono *Instrukcję o prowadzeniu biblioteki szkolnej*³⁴. Oba cytowane dokumenty regulowały zadania bibliotek szkolnych, pracujących w nich bibliotekarzy, a także kierownika szkoły i nauczycieli, aż do roku 1983, kiedy to ogłoszono *Program pracy biblioteki szkolnej*³⁵. W *Instrukcji* była mowa m.in. o:

- I. Zadaniach biblioteki szkolnej,
- II. Obowiązках zespołu pedagogicznego szkoły (dyrektora lub kierownika i rady pedagogicznej),
- III. Obowiązках bibliotekarza (ich zakresie, rozkładzie zajęć, zakresie pracy pedagogicznej z czytelnikami, zakresie organizacji i techniki bibliotecznej, gromadzeniu rozmieszczeniu, konserwacji ewidencji, opracowywaniu i udostępnianiu zbiorów, służbie informacyjnej, pomieszczeniu biblioteki, a nawet zasadach przejmowania biblioteki i kontroli jej księgozbioru³⁶.

³³ Por. Zarządzenie Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dn. 31 grudnia 1968 r. w sprawie zasad i trybu prowadzenia bibliotek szkół i innych placówek oświatowo-wychowawczych, Dz. Urz. MOiSzW z 1969 r. nr B-3 poz. 27.

³⁴ Por. *Instrukcja o prowadzeniu biblioteki szkolnej*, Załącznik do zarządzenia MOiSW z dn. 31 grudnia 1968 r., Dz. Urz. MOiW 1969, nr B-3, poz. 28.

³⁵ Por. Zarządzenie Ministra Oświaty i Wychowania z dn. 13 maja 1983 r. w sprawie programu pracy bibliotek szkolnych w resorcie oświaty i wychowania, Dz. Urz. MOiW, nr 5, poz. 31 – Załącznik z „Programem pracy biblioteki szkolnej” zatwierdzony decyzją MOiW 16 maja 1983 r. do realizacji od roku szk. 1983/84.

³⁶ Zob. *Instrukcja o prowadzeniu biblioteki szkolnej*, Załącznik do zarządzenia MOiSW z dn. 31 grudnia 1968 r. ...

Biorąc pod uwagę zakres interesujących nas treści, uzasadnione jest przypomnienie fragmentów zarządzenia dotyczących działalności pedagogicznej bibliotekarza szkolnego:

„Bibliotekarz wspólnie z wszystkimi nauczycielami odpowiedzialny jest za rozwijanie czytelnictwa w szkole, w czym powinien być głównym pomocnikiem kierownika szkoły. Praca pedagogiczna bibliotekarza z uczniami polega na: zaznajamianiu wszystkich uczniów z zasadami korzystania z biblioteki szkolnej; umożliwianiu im swobodnego przeglądania i dokonywania wyboru książek; przygotowaniu do samodzielnego doboru wartościowych książek i innych materiałów bibliotecznych dostosowanych do potrzeb i możliwości rozwojowych czytelników; prowadzeniu rozmów z poszczególnymi czytelnikami na temat ich lektury oraz udzielaniu porad bibliotecznych, bibliograficznych, rzeczowych i tekstowych stosownie do potrzeb i poziomu odbiorców; wdrażaniu do umiejętnego posługiwania się książką, czasopiśmem i innymi materiałami bibliotecznymi, do korzystania z różnych typów wydawnictw i pomocy bibliotecznych; zaprawianiu wszystkich uczniów do korzystania z bibliotek publicznych, uczniów szkół zawodowych z bibliotek fachowych, a uczniów zakładu kształcenia nauczycieli – dodatkowo z bibliotek pedagogicznych; przysposabianiu młodzieży szkolnej poczynając od ostatnich klas szkoły podstawowej do posługiwania się bibliografią i innymi źródłami informacji o drukach i materiałach bibliotecznych, a uczniów ostatnich klas szkoły zawodowej – dodatkowo do korzystania z usług ośrodków informacji technicznej i ekonomicznej; wyrabianiu u uczniów nawyku czytania czasopiśm i prasy”³⁷.

Celowo przytoczono tak obszerny fragment *Instrukcji*, aby podkreślić tym samym wagę powyższych, szczegółowych zapisów. W zakresie działalności pedagogicznej ujęto wszystkie podstawowe treści i umiejętności, które bibliotekarz szkoły był zobowiązany przekazywać i kształcić. Chociaż nie użyto terminu: nauczyciel bibliotekarz³⁸, to zamieszczono sformułowanie: „Bibliotekarz jest członkiem rady pedagogicznej”³⁹. Przynależność do Rady i konieczność posiadania wykształcenia pedagogicznego, wciąż nie czyniła go jednak – w świetle zapisów legislacyjnych – nauczycielem.

³⁷ Tamże.

³⁸ Bibliotekarza zaliczono do grona pedagogicznego, wyznaczono mu zadania o charakterze pedagogicznym, ale jednocześnie nie traktowano go jako nauczyciela; świadczyć może o tym zapis: „Praca biblioteki nad rozwijaniem czytelnictwa w szkole opiera się na współdziałaniu kierownika szkoły, nauczycieli, bibliotekarza, [...]” *Instrukcja o prowadzeniu biblioteki szkolnej*, Załącznik do zarządzenia MOiSW z dn. 31 grudnia 1968 r. ..., II. *Obowiązki zespołu pedagogicznego szkoły*.

³⁹ Tamże, *Obowiązki bibliotekarza*, 1. *Zakres obowiązków i rozkład zajęć*.

Od roku 1971 na mocy uchwały Rady Ministrów w porozumieniu z przewodniczącym Komitetu Nauki i Techniki, miano zapewnić przygotowanie przyszłych pracowników informacji na poziomie średnim i wyższym oraz sukcesywnie wprowadzać do programów szkół średnich i wyższych nauczanie umiejętności korzystania z informacji⁴⁰. W tym samym roku resort oświaty wydał zarządzenie w sprawie wytycznych programowych w zakresie przygotowania uczniów szkół średnich do korzystania z informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej⁴¹. Odpowiedzialnością za realizację tychże wytycznych obarczono oficjalnie nauczycieli języka polskiego i innych nauczycieli przedmiotowych⁴². Bibliotekarze szkolni, zgodnie z prawem, mieli zapewnić odpowiednie zaplecze informacyjne i pomagać nauczycielom w realizacji poszczególnych tematów⁴³. „Biblioteka szkolna – jak można było przeczytać w załączniku – powinna pełnić funkcję ośrodka informacji w zakresie potrzeb

⁴⁰ Por. Uchwała Rady Ministrów z dn. 12 lutego 1971 r. w sprawie rozwoju informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej, Monit. Pol. 1971 nr 14, poz. 104, §15.1.

⁴¹ Por. Zarządzenie z dn. 17 września 1971 r. w sprawie wytycznych programowych w zakresie przygotowania uczniów szkół średnich do korzystania z informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej, Dz. Urz. MOiW 1971, nr B-13, poz. 84.

⁴² „Zadania dydaktyczne wiążące się z problematyką informacji powinny być włączone w ramy realizacji programu nauczania języka polskiego, jako przedmiotu wiodącego w zakresie form i metod pracy z książką. Nauczyciele w toku realizacji programu nauczania tego przedmiotu, odwołując się do wiadomości i umiejętności zdobytych przez uczniów w szkole podstawowej, w ramach specjalnego działu programu nauczania języka polskiego <Czytelnictwo i podstawy samokształcenia>, powinni w szkole średniej zaznajamiać uczniów [...] z podstawowymi pojęciami i terminologią z zakresu informacji <komunikowanie się, definicja, dokument, dokumentacja>; z różnymi typami źródeł informacji (piśmiennicze, ogładowe, słuchowe); z zadaniami służby informacyjnej oraz ogólnymi założeniami organizacyjnymi sieci informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej <inte>. [...] Elementy zagadnień informacji powinni również wprowadzać nauczyciele innych przedmiotów nauczania [...] ze względu na bogactwo źródeł informacji w zakresie poszczególnych specjalności [...]” Załącznik do Zarządzenia MOiSW z dn. 17 września 1968 r....[wytyczne programowe].

⁴³ „W przygotowaniu i przeprowadzeniu wymienionych prac nauczyciele powinni współpracować z bibliotekarzem szkolnym. Bazą dla ćwiczeń w zakresie przysposobienia uczniów do korzystania z informacji powinna być prawidłowo zorganizowana biblioteka szkolna. W razie braku odpowiednio wyposażonej biblioteki w szkole – należy pozyskać do współpracy bibliotekę publiczną <licea ogólnokształcące> lub bibliotekę fachową i ośrodek informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej <technika i licea zawodowe>” Załącznik do Zarządzenia MOiSW z dn. 17 września 1968 r....[wytyczne programowe].

uczniów”⁴⁴. W tym celu należało stworzyć „[...] warsztat służby informacyjnej z podręcznym księgozbiorem, prawidłowo opracowanymi katalogami, kartotekami tematycznymi itp.”⁴⁵ „Absolwent – jak można było dalej przeczytać – powinien opuścić szkołę średnią z praktyczną znajomością sposobów poszukiwania i selekcji materiałów, umiejętnością sprawnego korzystania z bibliotecznego aparatu służby informacyjno-bibliograficznej oraz z niezbędnym minimum wiadomości o ogólnych założeniach organizacyjnych systemu informacji, ich zadaniach i rodzajach usług”⁴⁶.

O braku odpowiednich zapisów w uregulowaniach prawnych sprzyjających działalności dydaktycznej bibliotekarzy szkolnych pisał w 1978 r. Jerzy Czarniecki⁴⁷. Niektóre źródła podają, że w praktyce, wyznaczone treści programowe, często w ogóle nie były realizowane⁴⁸. J. Czarniecki zauważył, że najczęściej w praktyce lekcje „biblioteczne” prowadzili jednak nauczyciele bibliotekarze. Pisał: „*Z ilości przeprowadzonych lekcji bibliotecznych rozliczają bibliotekarze dyrektorzy szkół w czasie hospitacji, są one również stałym składnikiem sprawozdań z działalności biblioteki, referowanych na radach pedagogicznych*”⁴⁹. Nauczyciele przedmiotowi nie czuli się profesjonalistami w kształceniu umiejętności informacyjnych u dzieci i młodzieży, toteż bibliotekarze wypełniali naturalnie powstałą lukę, z której zdawali sobie sprawę oni sami, nauczyciele przedmiotowi i niekiedy – dyrektorzy szkół. Wzięcie odpowiedzialności za realizację wybranych tematów związanych z książką, biblioteką i informacją przez bibliotekarzy związane było z brakiem przygotowania nauczycieli przedmiotowych w zakresie specjalistycznej wiedzy dotyczącej informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej. Powszechnie mówiono również o marginalnym traktowaniu zagadnień związanych z czytelnictwem i podstawami samokształcenia przez nauczycieli przedmiotowych. W tym miejscu rodzi się pytanie: dlaczego brak było uregulowań prawnych

⁴⁴ Załącznik do Zarządzenia MOiSW z dn. 17 września 1968 r....[wytyczne programowe].

⁴⁵ Tamże.

⁴⁶ Tamże.

⁴⁷ Por. J. Czarniecki, *Lekcje biblioteczne w przepisach i życiu szkoły*, „Poradnik Bibliotekarza” 1978, nr 11/12, s. 251-254.

⁴⁸ Por. m.in. W. Papierska, *Przygotowanie biblioteczne uczniów w polskiej szkole: próba spojrzenia historycznego*, „Biblioteka w Szkole” 1992, nr 4, s. 1 ; R. Miszczuk, *Biblioteki szkolne. Przegląd wybranych aktów prawnych*, „Przegląd Biblioteczny” 1985, nr 2, s. 222.

⁴⁹ J. Czarniecki, *Lekcje biblioteczne w przepisach i życiu szkoły*, „Poradnik Bibliotekarza” 1978, nr 11/12, s. 253.

porządkujących zaistniałą sytuację?⁵⁰ Od tamtego czasu upłynęło blisko czterdzieści lat. Wszystko wskazuje na to, że nie przyniosły one zmian w sposobie myślenia obecnych reformatorów i że w najnowszych podstawach programowych z grudnia 2008 r. mamy do czynienia z bardzo podobnymi zapisami⁵¹. Spostrzeżenia i wnioski, płynące z obserwacji skutków działań ostatniego okresu – jak widać – schowano (czyżby z premedytacją?) – do lamusa.

Kartę Praw i Obowiązków Nauczyciela opublikowano 27 kwietnia 1972 r.⁵² Pierwszy raz w Polsce tak szeroko ujęto problematykę zawodu nauczyciela⁵³. Zapis w Dziale 1. *Postanowienia wstępne* Art. 1. brzmiał: „Ustawie podlegają [...] 6) pracownicy pedagogiczni bibliotek szkolnych i pedagogicznych, [...]”⁵⁴.

⁵⁰ Pytanie to pozostaje, zdaniem autorki, aktualne do dzisiaj w kontekście bieżących rozwiązań legislacyjnych dotyczących działalności dydaktycznej bibliotekarzy szkolnych.

⁵¹ Rozporządzenie MEN z 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół : wersja podpisana przez Ministra Edukacji Narodowej, skierowanej do publikacji w Dzienniku Ustaw RP [online] [data dostępu: 16.01.2009], dostępny w Internecie: <http://bip.men.gov.pl/akty_projekty/projekt_rozporzadzenia_20081223_zal_2.pdf>.

⁵² Por. Karta Praw i Obowiązków Nauczyciela z dn. 27 kwietnia 1972 r., Dz. U. 1972 nr 16 poz. 114. z późn. zm. 1973, nr 12, poz. 89 [online] [data dostępu: 22.01.2009], dostępny w Internecie: <<http://isip.sejm.gov.pl/servlet/Search?todo=file&id=WDU19720160114&type=2&name=D19720114.pdf>>; uchylono poprzednią Ustawę z dn. 27 kwietnia 1956 r. o prawach i obowiązkach nauczycieli, Dz. U. nr 12 poz. 63, zm. 1958 r. nr 21 poz. 93; J. Szocki w swojej pracy omyłkowo podaje rok 1973 jako rok uchwalenia przez Sejm Karty Praw i Obowiązków Nauczyciela. Zob. J. Szocki, *Biblioteki szkolne Polski...*, s. 69; Por. też: Zarządzenie MOiW z dn. 10 lipca 1972 r. w sprawie przepisów wykonawczych dotyczących praw, obowiązków i uposażenia nauczycieli, Dz. Urz. MOiW, nr 2, poz. 10.

⁵³ „Wcześniejsza ustawa z 1965 roku [sic! 1956 r.] o prawach i obowiązkach nauczycieli określała podstawy pragmatyki zawodu nauczycielskiego nie obejmując jeszcze grupy nauczycieli bibliotekarzy” cyt. za: M. Drzewiecki, *Biblioteka we współczesnej...*, s. 37; należy tu sprostować, że dotyczyło to tych bibliotekarzy, którzy nie posiadali przygotowania pedagogicznego; w 1972 r. również nie użyto terminu „nauczyciel bibliotekarz” a jedynie: „pracownik pedagogiczny biblioteki szkolnej”.

⁵⁴ Karta Praw i Obowiązków Nauczyciela z dn. 27 kwietnia 1972 r., Dz. U. 1972 nr 16, poz. 114 [online] [data dostępu: 22.01.2009], dostępny w Internecie: <<http://e-prawnik.pl/akty/7/9/9f5ad5f4c5c6ad06ccf30b8fa303e218.pdf>>; Por. też: Zarządzenie Ministra Oświaty i Wychowania z dn. 10 lipca 1972 r. w sprawie przepisów wykonawczych dotyczących praw, obowiązków i uposażenia nauczycieli, Dz. Urz. MOiW nr 2, poz. 100, §§ 120-122 dotyczą pracowników bibliotek szkolnych.

Zgodnie z prawem, bibliotekarzy szkolnych z przygotowaniem pedagogicznym, zaliczono do grona nauczycieli.

Na mocy zapisów prawnych z 1972 r. „pracownik pedagogiczny biblioteki szkolnej” nie został jeszcze nauczycielem. Zaliczenie go do tego grona (podobnie jak w poprzednich zapisach) nie gwarantowało mu traktowania go na równi z nauczycielami. Sytuację tę zmienił - jak podają m.in. Anna Radziejowska i Jadwiga Andrzejewska - rok 1973. Autorki powołują się na zarządzenie w sprawie przepisów wykonawczych dotyczących praw, obowiązków i uposażenia nauczycieli⁵⁵. Podstawą do takich ustaleń był fakt, że chociaż bibliotekarza szkolnego z przygotowaniem pedagogicznym zaliczono do grona nauczycieli na mocy Karty z 1972 r., to jednak nie sprecyzowano trybu ustalania oceny jego pracy dydaktycznej⁵⁶. Dopiero w rok później, w zmodyfikowanym zarządzeniu, zapisy uzupełniono⁵⁷. W rozdziale dotyczącym trybu ustalania oceny pracy nauczycielskiej w zakresie działalności bibliotekarza szkolnego zapisano, iż ocenie podlegały: „umiejętność organizowania warsztatu bibliotecznego, znajomość potrzeb czytelniczych uczniów, umiejętność prowadzenia różnych zajęć z czytelnikami, znajomość posiadanego księgozbioru oraz potrzeb w zakresie jego uzupełniania, racjonalne gospodarowanie środkami finansowymi na zakup książek i prenumeratę czasopism”⁵⁸.

W obu zarządzeniach nie użyto jednakże terminu „nauczyciel bibliotekarz”. Nastąpiło to dopiero dziesięć lat później, w 1983 r. Należy jednak pamiętać, że wciąż zdarzało się jeszcze, że w bibliotekach szkolnych pracowały osoby z tzw. „odpowiednią praktyką zawodową”, ale bez kwalifikacji pedagogicznych⁵⁹, albo też opiekowali się nią nauczyciele przedmiotowi, którzy jednak nie mogli godzin pracy w bibliotece zaliczyć do obowiązkowo-

⁵⁵ Zob. A. Radziejowska, *Bibliotekarze szkolni – brak integracji...*, s. 389 ; J. Andrzejewska, *Bibliotekarstwo szkolne. Teoria i praktyka*, t. 1., Warszawa 1996, R. 1. *Ewolucja modelu biblioteki szkolnej*, s. 18 ; dokument, na który powoływały się autorki: Zarządzenie MOiW z dn. 2 lipca 1973 r. w sprawie przepisów wykonawczych dotyczących praw, obowiązków i uposażenia nauczycieli, Dz. Urz. MOiW, nr 12, poz. 100.

⁵⁶ Zarządzenie Ministra Oświaty i Wychowania z dn. 10 lipca 1972 r....

⁵⁷ Por. Zarządzenie Ministra Oświaty i Wychowania z dn. 2 lipca 1973 r...., (art. 11 ust. 1 pkt 1 ustawy).

⁵⁸ Tamże, Rozdział 3 *Tryb ustalania oceny pracy nauczycielskiej*, § 11, pkt 7.

⁵⁹ Por. M. Drzewiecki, *Biblioteki szkolne i pedagogiczne w Polsce. Rola w procesie...*, Rozdz. 1.2. *Podstawy prawne organizacji i działalności bibliotek szkolnych*, s. 73.

wego wymiaru godzin dydaktycznych⁶⁰, chociaż przysługiwało im za to dodatkowe wynagrodzenie⁶¹.

O specyfice lat 70. i 80. i wpływie kryzysu społecznego i ekonomicznego oraz problemach związanych z ówczesną reformą oświaty pisali m.in. Marcin Drzewiecki⁶², Czesław Kupisiewicz⁶³ oraz Mirosław Krajewski⁶⁴. Dokumentem o charakterze kompensacyjnym, którego celem było podsumowanie edukacji w Polsce, był *Raport o stanie oświaty w PRL w 1973 r.*⁶⁵ Większość reprezentantów środowiska naukowego bibliologów uznała, że brak w nim należytego uwzględnienia roli biblioteki szkolnej w edukacji⁶⁶. Józef Szocki, reprezentujący odmienne stanowisko, zauważył że poświęcono w nim „sporo uwagi bibliotece szkolnej jako ważnej placówce oświatowo-wychowawczej”⁶⁷. Można zauważyć, że brak szczegółowych wytycznych powodował, że interpretacja tych samych zapisów mogła być odmienna. Również dzisiaj odczuwalny jest brak ogólnokrajowych standardów wyznaczających niezbędne minima w wyposażeniu bibliotek szkolnych i w określaniu zakresu zadań do realizacji przez nauczycieli bibliotekarzy. Efektem nieprecyzyjnych, dość ogólnikowych sformułowań są duże rozbieżności w interpretacji, które najczęściej działają na niekorzyść placówek edukacyjnych i uczącej się w nich młodzieży, pozwalają natomiast na oszczędności w sferze budżetowej.

⁶⁰ Zob. Zarządzenie MOiW z dn. 2 lipca 1973 r. w sprawie przepisów wykonawczych dotyczących praw, obowiązków i uposażenia nauczycieli, Dz. Urz. MOiW 1973 r. nr 12, poz. 100, R. 6 § 120.

⁶¹ Zob. tamże, R. 6 § 121.

⁶² Por. M. Drzewiecki, *Biblioteka we współczesnej...*, Rozdz. 2.1. *Zdania i funkcje biblioteki szkolnej w procesie dydaktyczno-wychowawczych*, s. 40-44.

⁶³ Por. Cz. Kupisiewicz, *Szkolnictwo w procesie przebudowy. Geneza i kierunki reform oświatowych 1945-1995*. Warszawa[b.r. w. 1995?]; tenże, *O reformach szkolnych. Wybór rozpraw i artykułów z lat 1977-1999*, Warszawa 1999.

⁶⁴ Por. M. Krajewski, *Dzieje wychowania i doktryn pedagogicznych. Zarys wykładu*, Płock 2005.

⁶⁵ Por. *Raport o stanie oświaty w PRL*, red. J. Szczepański, Komitet Ekspertów dla Opracowania Raportu o Stanie Oświaty w PRL, Warszawa 1973.

⁶⁶ Zadania bibliotek szkolnych w dydaktyce określono jako: rozwijanie zainteresowań czytelniczych młodzieży, przygotowanie młodzieży do nauczania problemowego przez zapewnienie jej ciągłego kontaktu z książką, czasopiśmem i innymi dokumentami, przysposobienie młodzieży do kształcenia ustawicznego M. Drzewiecki, *Biblioteki szkolne wobec nowego systemu oświaty*, „Bibliotekarz” 1980, nr 5, s. 112.

⁶⁷ J. Szocki, *Biblioteki szkolne Polski...*, s. 69.

Data przyjęcia przez sejm PRL uchwały w sprawie systemu edukacji narodowej był 13 października 1973 r.⁶⁸. Mocą wspomnianego dokumentu legislacyjnego określono kierunki zmian w systemie oświaty i wychowania. Zajęto się również celami, treściami kształcenia, metodami i formami nauczania oraz środkami dydaktycznymi. Za ważny, z punktu widzenia edukacji, można uznać zapis: „Głównym celem współczesnego kształcenia jest wychowanie człowieka, który nie tylko będzie dysponował określonym zasobem wiedzy i umiejętności, ale będzie zdolny do dalszego samokształcenia, który będzie musiał kierować sobą w nowych sytuacjach, w obliczu nowych zadań”⁶⁹. Analizując te słowa nie sposób nie zauważyć, że już w latach 70. wyznaczono kierunki działań bliskie współczesnym – uwzględniające dążenia społeczeństwa informacyjnego. Po nabraniu odpowiedniego dystansu do ustawy odniósł się do niej – w 1980 r. – M. Drzewiecki⁷⁰. Autor pisał o niekorzystnym wpływie braku odpowiednich postulatów dotyczących roli bibliotek szkolnych w *Raporcie...*, co jego zdaniem przyczyniło się w sposób bezpośredni do zaniedbań w zapisach ustawy, odnośnie funkcji, zadań i organizacji bibliotek w zreformowanym systemie edukacji⁷¹.

Do intensyfikacji działań środowiska na rzecz dostrzeżenia potencjału drzemącego w bibliotekach szkolnych zaliczono Sesję Naukową Bibliotekarzy Szkolnych w Poznaniu, która odbyła się w 1974 r. oraz Krajową Radę Bibliotekarzy Szkolnych w Warszawie w 1977 r. W rok później natomiast, w wyniku prac środowiska bibliotekarskiego nad nowym modelem biblioteki szkolnej, autorzy artykułu podkreślili, że powinna mieć ona swój plan działalności dydaktycznej⁷². W obowiązkach bibliotekarza szkolnego – jak zaproponowali - powinny znaleźć się podobne zagadnienia jak w „Podstawach samokształcenia i uczestnictwa w kulturze” realizowanych na lekcjach w ramach języka polskiego.

Rok później znana w środowisku bibliotekarskim J. Andrzejewska, prezentując swój model biblioteki szkoły dziesięcioletniej, podkreśliła

⁶⁸ Por. Uchwała Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dn. 13 października 1973 r., w sprawie systemu edukacji narodowej, „Monit. Pol.” 1973, nr 44, poz. 260.

⁶⁹ Tamże, zob. też: *Raport o stanie oświaty w PRL*, red. J. Szczepański, Warszawa 1973, s. 22.

⁷⁰ Por. M. Drzewiecki, *Biblioteki szkolne wobec nowego systemu oświaty*, „Bibliotekarz” 1980, nr 5, s. 110-113.

⁷¹ Zob. tamże, s. 112.

⁷² Por. A. Niemczyk, C. Gugulska, T. Wróbel, *Model biblioteki w powszechnej szkole średniej*, „Oświata i Wychowanie” wersja A 1978, nr 3, s. 21-26.

znaczenie lekcji bibliotecznych dla czytelników, które mogłyby być realizowane już od najmłodszych lat (od ogniska przedszkolnego do klasy X)⁷³.

Wynikiem prac Rady ds. Biblioteki i Informacji przy Ministrze Oświaty i Wychowania (lata 1978-81) był *Raport o stanie bibliotek resortu oświaty i wychowania*⁷⁴. Dokument określił nieprawidłowości występujące w funkcjonowaniu bibliotek, zawierał analizę ich stanu oraz wyznaczył kierunki dalszych działań, m.in. podjęcie prac nad nowelizacją i uporządkowaniem aktów normatywnych o prowadzeniu bibliotek szkolnych, uwzględnienie kwestii lekcji bibliotecznych i przysposobienia do korzystania z informacji naukowej jako stałych godzin pracy bibliotekarza szkolnego, opracowanie nowych norm zatrudnienia bibliotekarzy szkolnych (wprowadzenie pełnego etatu niezależnie od liczby dzieci w szkołach). Po opublikowaniu *Raportu...* w 1980 r. oraz z powodu nacisków środowiska bibliotekarskiego⁷⁵, a także inicjatywy związków zawodowych powołano zespół ds. opracowania koncepcji systemu biblioteczo-informacyjnego dla resortu oświaty i wychowania. Po dwóch latach pracy zespołu można było mówić o pierwszych efektach. Zaliczyć do nich należy dokument *System biblioteczo-informacyjny resortu oświaty i wychowania*. Na jego temat pisał szerzej M. Drzewiecki w pracy *Biblioteki szkolne i pedagogiczne w Polsce...*⁷⁶: „Mimo zatwierdzenia i przyjęcia do realizacji przez kolegium Ministerstwa Oświaty i Wychowania

⁷³ Por. J. Andrzejewska, *Model biblioteki dziesięcioletniej szkoły średniej*, Wrocław, IKNiBO, 1979, s. 15-21; dziesięcioletnia szkoła średnia została wprowadzona w Polsce w 1978 r. na wzór szkolnictwa ZSRR i NRD i zlikwidowana dwa lata później (we wrześniu 1980 r.); Por. m.in. *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*, red. E. B. Zybert, Warszawa 2002, s. 147; Por. też. *Założenia programowo-organizacyjne dziesięcioletniej szkoły średniej powszechnej*, Warszawa 1976.

⁷⁴ Por. *Raport o stanie bibliotek resortu oświaty i wychowania*, red. A. Niemczykowa, Warszawa powiel.; zob. też M. Drzewiecki, *Biblioteki szkolne wobec nowego systemu oświaty*, „Bibliotekarz” 1980, nr 5, s. 112-113; C. Gugulska, *Raport o stanie bibliotek resortu oświaty i wychowania*, „Poradnik Bibliotekarza” 1981, nr 5, s. 118-120.

⁷⁵ Por. M. Drzewiecki, *Biblioteki szkolne w świetle „Raportu”*, „Bibliotekarz” 1982, nr 1, s. 20-22; tenże, *Raport o stanie bibliotek resortu oświaty i wychowania*, „Poradnik Bibliotekarza” 1981, nr 5, s. 118-120; D. Giewartowska, *Nikt nie zastąpi bibliotekarza*, „Poradnik Bibliotekarza” 1981, nr 5, s. 121; Z. Łukowska, *W obronie praw i obowiązków nauczyciela bibliotekarza*, „Poradnik Bibliotekarza” 1980, nr 10, s. 238-240; J. Czarniecki, *Lekcje biblioteczne w przepisach i życiu szkoły*, „Poradnik Bibliotekarza” 1978, nr 11/12, s. 251-255.

⁷⁶ Por. M. Drzewiecki, *Biblioteki szkolne i pedagogiczne w Polsce. Rola w procesie...*, Część III, Rozdział 3 *Projekt systemu biblioteczo-informacyjnego dla resortu oświaty i wychowania*, s. 223-282.

projektu systemu, mimo powołania przez ministra Zespołu Roboczego, któremu przewodniczył dyrektor generalny Ministerstwa Oświaty i Wychowania, do realizacji projektu systemu – nie został on do chwili obecnej urzeczywistniony. Główną przeszkodą są nie tyle środki materialne /finansowe/, co brak zrozumienia istoty potrzeby i roli informacji pedagogicznej dla nauczycieli w byłych uwarunkowaniach resortu oświaty”⁷⁷. Niestety wszystko wskazuje na to, że brak zrozumienia dotyczył nie tylko byłych uwarunkowań.

Ustawa Karta Nauczyciela została uchwalona przez Sejm PRL jeszcze przed reformą szkolnictwa, w 1982 r.⁷⁸ Zastąpiła ona Kartę Praw i Obowiązków Nauczyciela z 27 kwietnia 1972 r.⁷⁹ Chociaż bibliotekarzy szkolnych już wcześniej zaliczono do grona pracowników pedagogicznych, a zgodnie z Kartą z 1972 r. traktowano ich jak nauczycieli, to jednak autorka pragnie zwrócić uwagę na fakt, że dopiero w akcie z 1982 r. po raz pierwszy padło sformułowanie: „nauczyciel bibliotekarz”. W Rozdziale 5: *Warunki pracy i wynagrodzenie*, w art. 42 przy okazji podawania tygodniowego wymiaru zajęć dydaktycznych (wychowawczych), zapisano w tabeli: „Nauczyciele – bibliotekarze bibliotek szkolnych: 30 godzin”⁸⁰.

Karta określała m.in. obowiązki, warunki pracy, zasady wynagradzania, uprawnienia socjalne, wymiar godzin pracy itp. nauczycieli, w tym także – nauczycieli bibliotekarzy. Z zarządzenia z 1982 r. wynikało, że bibliotekarz powinien mieć wykształcenie wyższe i być odpowiednio ukierunkowany (bibliotekoznawstwo i informacja naukowa), posiadać tytuł magistra i dysponować odpowiednim przygotowaniem do pracy w charakterze

⁷⁷ Tamże, s. 225.

⁷⁸ Por. Ustawa z dn. 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela, Dz. U. 1982, nr 179 – 12507, poz. 1845 Dz. U. z 2003 r. nr 118, poz. 1112, z późn. zm.; W rozdziale 1. *Postanowienia wstępne* można było przeczytać: „Art. 1. 1. Ustawie podlegają nauczyciele, wychowawcy i inni pracownicy pedagogiczni zatrudnieni w: [...] 5) bibliotekach szkolnych i pedagogicznych, ośrodkach metodycznych, poradniach psychologiczno-pedagogicznych i w innych poradniach specjalistycznych, [...]”

⁷⁹ Por. Karta Praw i Obowiązków Nauczyciela z dn. 27 kwietnia 1972 r., Dz. U. 1972, nr 16, poz. 114. z późn. zm. 1973 nr 12, poz. 89 [online] [data dostępu: 22.01.2009], dostępny w Internecie: <<http://isip.sejm.gov.pl/servlet/Search?todo=file&id=WDU19720160114&type=2&name=D19720114.pdf>> ; uchylono poprzednią Ustawę z dn. 27 kwietnia 1956 r. o prawach i obowiązkach nauczycieli, Dz. U. nr 12 poz. 63, zm. 1958 r., nr 21, poz. 93.

⁸⁰ Ustawa z dn. 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela, dz. cyt., Rozdz. 5, art. 42.1; na podstawie wcześniejszej Uchwały liczba godzin pracy bibliotekarza szkolnego została zmniejszona z 36 do 35 godzin: Załącznik do Uchwały nr 113 Rady Ministrów z dn. 17 czerwca 1981 r. poz. 147.

nauczyciela⁸¹. Świadczyło to o docenieniu roli profesjonalnie przygotowanych kadr w bibliotekach szkolnych. Dla nauczycieli bibliotekarzy istotne były również zapisy w zarządzeniu dotyczącym norm zatrudniania nauczycieli oraz kolejnych stopni specjalizacji zawodowej⁸².

Ponieważ pod koniec lat 70. zaczęło narastać zjawisko odchodzenia z bibliotek wykwalifikowanej kadry do pracy typowo dydaktycznej (ok. 30% corocznie), Ustawę Karta Nauczyciela oraz Zarządzenie w sprawie kwalifikacji nauczycieli bibliotekarzy, jako pozytywnie wpływające na sytuację kadrową, uznali m.in. M. Drzewiecki⁸³ i A. Radziejowska⁸⁴. Pierwszy autor wspominał również o obserwowanym braku zainteresowania zdobywaniem odpowiednich kwalifikacji przez już pracujących bibliotekarzy⁸⁵. Zauważył, że na uniwersytetach, studenci bibliotekoznawstwa, niezwykle rzadko wybierali specjalizację nauczycielską⁸⁶. Najbliższe lata miały to zmienić.

PODSUMOWANIE

Po II wojnie światowej w szkołach nie było wydzielonego pomieszczenia na bibliotekę, a zgromadzone, skromne zbiory książek, przechowywano w jednym lub dwu regałach, często na korytarzu lub w wybranej sali lekcyjnej. Nie było zatem sensu stwarzać oddzielnego etatu dla bibliotekarza, a odpowiedzialność za wypożyczanie książek spoczywała zazwyczaj w rękach nauczycieli przedmiotowych, którzy zostali wyznaczeni do opieki nad tego typu zbiorami. W *Dekrecie* z 1946 r. wspomniano, że personel biblioteczny powinien być należycie przygotowany do pracy z książką i czytelnikiem, szczególnych

⁸¹ Zob. Zarządzenie Ministra Oświaty i Wychowania z dn. 24 sierpnia 1982 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli (w tym nauczycieli-bibliotekarzy) oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudniać nauczycieli nie mających wyższego wykształcenia, Dz. Urz. MOiW nr 29, poz. 206.

⁸² Por. Zarządzenie MOiW z dn. 30 czerwca 1982 r. w sprawie norm zatrudniania nauczycieli bibliotekarzy szkolnych Dz. Urz. MOiW nr 8 poz. 69; zm. 1984, nr 11, poz. 68 (m.in. 30 godzin pracy tygodniowo; nauczyciele bibliotekarze na równi z innymi nauczycielami szkół podstawowych, średnich, ponadpodstawowych mogli uzyskiwać kolejne stopnie specjalizacji zawodowej).

⁸³ Zob. M. Drzewiecki, *Biblioteki szkolne i pedagogiczne w Polsce. Stan bieżący...*, s. 7.

⁸⁴ A. Radziejowska, *Bibliotekarze szkolni - brak integracji integracji zawodu*, „Przegląd Biblioteczny” 1987, nr 3/4, s. 395-396.

⁸⁵ Por. M. Drzewiecki, *Biblioteka we współczesnej...*

⁸⁶ Zob. tenże, *Biblioteki szkolne i pedagogiczne w Polsce. Stan bieżący...*, s. 7.

wytucznych odnośnie kwalifikacji bibliotekarzy szkolnych jednak nie sformułowano. Chociaż bibliotekę uznano za instytucję służącą przysposabianiu nauczycieli i uczniów do samokształcenia, nie było mowy o działalności dydaktycznej pracującego w niej bibliotekarza w formie oddzielnych lekcji. Postrzegano go raczej jako osobę – po prostu – wypożyczającą książki.

Bibliotekami, w większości szkół, opiekowali się zatem nauczyciele przedmiotowi, zazwyczaj historycy lub poloniści. Ci drudzy byli także odpowiedzialni za edukację zagadnień związanych z biblioteką i samokształceniem. O zmotywowaniu bibliotekarzy szkolnych do podnoszenia swoich kwalifikacji, zdecydował rok 1957, kiedy to Ministerstwo Oświaty, w nawiązaniu do ustawy z 1956 r. *O prawach i obowiązkach nauczycieli*, wydało odpowiednie zarządzenie oraz *Instrukcję*. Można w niej było przeczytać, że bibliotekarzy szkolnych z etatów administracyjnych należy „w zasadzie” przenieść na etaty pedagogiczne. Nie było to zbyt precyzyjne sformułowanie. Jednocześnie nie sposób nie zauważyć, że powoli zaczynało się coś w kwestii pożądanych u bibliotekarzy kwalifikacji zmieniać, i to w kierunku pozytywnym. Częściowo dostrzeżono rolę, jaką mogliby oni pełnić w przedsięwzięciach edukacyjnych w szkole.

W rzeczywistości najczęściej jednak w bibliotekach nadal pracowali nauczyciele przedmiotowi, opiekując się zbiorami i je udostępniając w ramach dodatkowych godzin. W 1961 r. na mocy zarządzenia bibliotekarze szkolni zostali zobowiązani do składania odpowiednich egzaminów przed państwową komisją egzaminacyjną, powołaną przez kuratorium okręgu szkolnego. Podkreślono również, że każdy z nich zobligowany jest do posiadania jednocześnie wykształcenia bibliotekarskiego i pedagogicznego. Niewątpliwie wymóg ten, czynił wybrany przez bibliotekarzy zawód, bardziej prestiżowym.

Zarządzeniem z 1968 r. z dołączoną *Instrukcją* określono na czym powinna polegać praca pedagogiczna bibliotekarza szkolnego. W cztery lata później wydano ustawę *Karta Praw i Obowiązków Nauczyciela*, z której wynikało, że bibliotekarz szkolny z przygotowaniem pedagogicznym należy do grona nauczycieli. Dopiero jednak w rok później uściślono tryb postępowania wobec niego, ustalając wymogi oceny nauczycielskiej i od tego czasu bibliotekarzy z przygotowaniem pedagogicznym uważano za nauczycieli. Należy zauważyć jednak, że w żadnym zapisie prawnym, nie pojawiło się wprost sformułowanie: „nauczyciel bibliotekarz”. Stało się tak dopiero dziesięć lat później, kiedy to w 1982 r. wydano ustawę *Karta Nauczyciela*, obowiązującą do dzisiaj (ze zmianami). Na jej łamach właśnie, bibliotekarz szkolny został nazwany po raz pierwszy „nauczycielem bibliotekarzem”. W rok później powierzono mu oficjalnie realizację zajęć z *przysposobienia czytelniczego i informacyjnego*. „Oficjalnie”, bowiem było powszechnie wiadomo, że bibliotekarze szkolni

prowadzili takie lekcje już w latach 70. Uregulowania prawne podkreśliły rangę zawodu, a przydzielenie zajęć w formie lekcji – umocniło ich pozycję jako nauczycieli, ale to już zupełnie nowy okres w historii bibliotek szkolnych. Rozważanie podjęte w niniejszym artykule zakończono analizą aktów prawnych do roku 1982.

W Załączniku zamieszczono ważniejsze akty legislacyjne dotyczące bibliotek szkolnych i bibliotekarzy. Wyboru dokonywano kierując się zasadą wpływu danej ustawy czy rozporządzenia na udział bibliotek i bibliotekarzy szkolnych w edukacji. Pomijano natomiast te, które dotyczyły tylko zasad organizacji pracy biblioteki.

**ZAŁĄCZNIK: SPIS AKTÓW PRAWNYCH DOTYCZĄCYCH BIBLIOTEK
SZKOLNYCH I BIBLIOTEKARZY ZA LATA 1945-1981 W WYBORZE**

/opatrzone krótkimi komentarzami/

Źródło: opracowanie własne

Zastosowane skróty:

MO – Ministerstwo Oświaty

Monit. Pol. – Monitor Polski

MOiSZW – Ministerstwo Oświaty i Szkolnictwa Wyższego

1946

1. Okólnik nr 7 z dn. 19 stycznia 1946 r. w sprawie bibliotek szkolnych, Dz.U. MO 1946 nr 1 poz. 20
2. Dekret o bibliotekach i ochronie nad zbiorami bibliotecznymi, Dz.U. z dn. 18 czerwca 1946 r., nr 26 poz. 163

Na jego mocy każda placówka dydaktyczno-wychowawcza była zobowiązana do utworzenia biblioteki szkolnej; Dekret określał także sposoby prowadzące do osiągnięcia określonych celów oświatowych za pomocą książki i biblioteki.

W dekreście nie było precyzyjnego określenia dotyczącego kwalifikacji personelu bibliotecznego. W art. 3 wspomniano: „wszystkie biblioteki [...] mają obowiązek posiadania personelu należycie przygotowanego do pracy z książką i czytelnikiem”.

1947

3. Zarządzenie Ministra Oświaty z dn. 20 sierpnia 1947 r. w sprawie organizacji i prowadzenia bibliotek szkół powszechnych z załączoną „Instrukcją”, Dz. Urz. MO nr 9 poz. 227

1950

4. Instrukcja Ministra Oświaty z dn. 12 kwietnia 1950 r. w sprawie wizytacji szkół podstawowych przez inspektorów /podinspektorów/ szkolnych, Dz. Urz. MO nr 6, zał. nr 3 i 4

pkt III.3. „Badając organizację czytelnictwa należy w bezpośrednich rozmowach z uczniami poznać wychowawczy wpływ książki bibliotecznej, czasopism szkolnych i prasy codziennej oraz powiązanie zorganizowanego czytelnictwa z pracą dydaktyczną [...] 7. Wizytujący winien poznać [...] stan liczbowy i dobór treści księgozbioru bibliotecznego szkoły [...] prawidłowość prowadzenia biblioteki [...] stopień wykorzystania w pracy dydaktycznej i wychowawczej”.

5. Instrukcja Ministra Oświaty z dn. 24 kwietnia 1950 r. w sprawie organizacji roku szkolnego 1950/51 w szkolnictwie średnim ogólnokształcącym, Dz. Urz. MO nr 6 zał. nr 5 pkt 9

„W pracy dydaktyczno-wychowawczej doniosłą rolę odgrywa biblioteka szkolna. Należy otoczyć ją szczególną troską, a opiekę nad czytelnictwem i biblioteką powierzyć jednemu z najwybitniejszych wychowawców posiadającemu o ile możliwości, ukończony kurs bibliotekarski”.

6. Instrukcja Ministra Oświaty z dn. 12 maja 1950 r. w sprawie organizacji roku szkolnego 1950/51 w zakresie kształcenia nauczycieli szkół podstawowych, Dz. Urz. MO nr 8 poz. 119 pkt 27

Dotyczyła m.in. bibliotek szkolnych.

1951

7. Okólnik nr 17 Prezesa Centralnego Urzędu Szkolenia Zawodowego z dn. 23 marca 1951 r.

/IV Praw-4606/50/ w sprawie kwalifikacji zawodowych, obowiązków i wymiaru godzin bibliotekarzy.

Dotyczył bibliotekarzy szkolnych.

8. Zarządzenie Ministra Oświaty z dn. 6 kwietnia 1951 r. w sprawie organizacji roku szkolnego 1951/1952, Dz. Urz. MO nr 7 poz. 78 pkt III.1e oraz V.9 i 10

Dotyczyło m.in. bibliotek szkolnych.

9. Zarządzenie Ministra Oświaty z dn. 19 grudnia 1951 r. w sprawie wprowadzenia regulaminu samorządu uczniowskiego w szkołach ogólnokształcących stopnia podstawowego i licealnego oraz zakładach kształcenia nauczycieli, Dz. Urz. MO nr 20 poz. 263

Znalazł się zapis, że sekcja kulturalno-artystyczna samorządu powinna pomagać w organizowaniu prac czyteln i biblioteki szkolnej.

1952

10. Zarządzenie Ministra Oświaty z dn. 8 kwietnia 1952 r. w sprawie organizacji roku szkolnego 1952/1953, Dz. Urz. MO nr 6 poz. 48

Dotyczyło m.in. bibliotek szkolnych.

11. Uchwała nr 462 Rady Ministrów z dn. 4 czerwca 1952 r. w sprawie tymczasowego statutu organizacyjnego Ministerstwa Oświaty, Mon. Pol. Nr A-53 poz. 781

W skład Ministerstwa m.in. wszedł Samodzielny Wydział Bibliotek Szkolnych i Pedagogicznych.

12. Zarządzenie Ministra Oświaty z dn. 12 lipca 1952 r. w sprawie instrukcji o zajęciach pozalekcyjnych, Dz. Urz. MO nr 12 poz. 95

Dotyczyło m.in. bibliotek szkolnych i czytelnictwa młodzieży.

1953

13. Zarządzenie Ministra Oświaty z dn. 23 marca 1953 r. w sprawie organizacji roku szkolnego 1952/1953, Dz. Urz. MO nr 4 poz. 30

Dotyczyło m.in. bibliotek szkolnych.

14. Zarządzenie Ministra Oświaty z dn. 1 września 1953 r. w sprawie wytycznych do pracy bibliotek szkolnych, Dz. Urz. MO nr 12 poz. 98; sprostowanie błędu: nr 14 poz. 123

Zadania i funkcje biblioteki szkolnej, obowiązki bibliotekarza, nauczycieli, kierownika szkoły i rady pedagogicznej.

Dotyczyło szkół powszechnych, ale i ogólnokształcących oraz zakładów dla nauczycieli.

W części szczegółowej: o planach czytelniczych, formach pracy z czytelnikiem, o propagandzie książek, biblioteki i czytelnictwa – znowelizowane przepisy z 1947 r.

1956

15. Ustawa z dn. 27 kwietnia 1956 r. o prawach i obowiązkach nauczycieli, Dz. U. nr 12 poz. 63, 1958 r. nr 21 poz. 93

Pierwszą ustawą o podobnym charakterze była Ustawa z 1 lipca 1926 r. o stosunkach służbowych nauczycieli, która obowiązywała aż do 1956 r.

1957

16. Zarządzenie Ministra Oświaty z dn. 11 marca 1957 r. w sprawie kwalifikacji bibliotekarzy bibliotek szkolnych i pedagogicznych, Dz. Urz. MO 1957 nr 3 poz. 33

W bibliotekach szkolnych można było tworzyć oddzielne etaty dla bibliotekarzy uzależnione od liczby woluminów oraz od liczby uczniów w szkole. Pełny etat bibliotekarza wynosił 36 godzin tygodniowo. Dodatkowo określono kwalifikacje zawodowe niezbędne do wykonywania tego zawodu.

17. Instrukcja Ministra Oświaty z dn. 13 marca 1957 r. w sprawie bibliotekarzy bibliotek szkolnych i pedagogicznych, Dz. Urz. MO nr 3 poz. 35

„Bibliotekarzy bibliotek szkolnych i pedagogicznych, którzy pozostają dotychczas na etatach administracyjnych, należy w zasadzie przenieść na etaty pedagogiczne.”

1958

18. Zarządzenie Ministra Oświaty z dn. 5 lutego 1958 r. w sprawie organizacji i działalności rad pedagogicznych w szkołach podstawowych i liceach ogólnokształcących, Dz. Urz. MO nr 2 poz. 15 załącznik z Regulaminem Rady Pedagogicznej

Znalazł się tam zapis: „bibliotekarz szkolny o ile nie uczy przedmiotów obowiązkowych, wchodzi w skład rady pedagogicznej z głosem doradczym”.

1960

19. Zarządzenie Ministra Oświaty z dn. 26 lutego 1960 r. w sprawie utworzenia Centralnego Ośrodka metodycznego i okręgowych ośrodków metodycznych, Dz. Urz. MO nr 3 poz. 31

W ośrodkach metodycznych organizowano sekcje bibliotek szkolnych i czytelnictwa.

20. Zarządzenie Ministra Oświaty z dn. 28 grudnia 1960 r. w sprawie egzaminu na bibliotekarza szkolnego, Dz. Urz. MO 1961, nr 5 poz. 46

Ogłoszono i weszło w życie w 1961 roku. Według niego osoba pracująca w bibliotece szkolnej musiała mieć wykształcenie wyższe bibliotekarskie i pedagogiczne.

1961

21. Zarządzenie Ministra Oświaty z dn. 28 lutego 1961 r. w sprawie programu wymagań na egzaminie na bibliotekarza szkolnego, Dz. Urz. MO nr 5 poz. 48
Osoba pracująca w bibliotece szkolnej musiała mieć wykształcenie bibliotekarskie i pedagogiczne.
22. Ustawa z dn. 15 lipca 1961 r. o rozwoju systemu oświaty i wychowania, Dz. U. nr 32 poz. 160, art. 37 (z późniejszymi zmianami)

1962

23. Rozporządzenie Ministra Oświaty z dn. 12 kwietnia 1962 r. w sprawie kwalifikacji nauczycieli i wychowawców szkół i innych placówek oświatowo-wychowawczych i opiekuńczo-wychowawczych podległych Ministrowi Oświaty, Dz. U. MO nr 30 poz. 141
W § 21 określono kwalifikacje bibliotekarza szkolnego.

1963

24. Zarządzenie Ministra Oświaty z dn. 25 maja 1963 r. w sprawie kursów, studiów i egzaminów pedagogicznych do nauczania w niektórych szkołach i innych placówkach oświatowo-wychowawczych, Dz. Urz. MO nr 8 poz. 67 i z 1969 r. nr 1 poz. 1
25. Zarządzenie Ministra Oświaty z dn. 28 maja 1963 r. w sprawie organizacji pracy dydaktyczno-wychowawczej w szkołach ogólnokształcących, zawodowych, specjalnych i dla pracujących w roku szkolnym 1963/1964, Dz. Urz. MO nr 6 poz. 51
Dotyczyło m.in. bibliotek szkolnych.

1965

26. Zarządzenie Ministra Oświaty z dn. 25 lutego 1965 r. w sprawie organizacji roku szkolnego 1965/1966, Dz. Urz. MO nr 4 poz. 30
Dotyczyło m.in. bibliotek szkolnych.

27. Zarządzenie Ministra Oświaty z dn. 19 czerwca 1965 r. w sprawie organizacji i zakresu działania okręgowego ośrodka metodycznego, Dz. Urz. MO nr 10 poz. 110

Dotyczyło m.in. bibliotek szkolnych.

28. Zarządzenie Ministra Oświaty z dn. 25 września 1965 r. w sprawie statutu szkoły podstawowej, Dz. Urz. MO nr 13 poz. 145 §§ 18 i 28

Dotyczyło m.in. statutu biblioteki szkolnej.

1966

29. Zarządzenie Ministra Oświaty z dn. 26 marca 1966 r. w sprawie organizacji roku szkolnego 1966/1967, Dz. Urz. MO nr 4 poz. 42

Dotyczyło m.in. bibliotek szkolnych.

30. Zarządzenie Ministra Oświaty z dn. 12 października 1966 r. w sprawie statutu liceum ogólnokształcącego Dz. Urz. MO nr 13 poz. 154 §§ 17 i 27 ust. 2 i 28 ust. 4

Dotyczyło m.in. statutu biblioteki szkolnej.

1968

31. Zarządzenie Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dn. 24 lutego 1968 r. w sprawie ramowego zakresu działania i organizacji wewnętrznej kuratorium okręgu szkolnego i wydziału oświaty i kultury, Dz. Urz. MOiSZW nr B-4 poz. 29

Dotyczyło m.in. nadzoru nad bibliotekami szkolnymi.

32. Ustawa o bibliotekach z dn. 9 kwietnia 1968 r., Dz. U. nr 12 poz. 63, z 1984 r. nr 26 poz. 129, z 1989 r. nr 29 poz. 155 i nr 35 poz. 192, z 1990 r. nr 34 poz. 198

33. Zarządzenie Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dn. 19 grudnia 1968 r. w sprawie nadzoru nad bibliotekami szkół i innych placówek oświatowo-wychowawczych oraz nad bibliotekami pedagogicznymi, Dz. Urz. MOiSZW nr B-3 poz. 27

34. Zarządzenie Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dn. 31 grudnia 1968 r. w sprawie zasad i trybu prowadzenia bibliotek szkół i innych placówek oświatowo – wychowawczych, Dz. Urz. MOiSZW z 1969 r., nr B-3 poz. 28 (z dołączoną Instrukcją o prowadzeniu bibliotek szkolnych)

„Instrukcja o prowadzeniu bibliotek szkolnych” – obowiązywała przez 15 lat.

m.in. „Bibliotekarze szkolni nie powinni być zatrudniani w godzinach ponadwymiarowych, gdyż nie prowadzą zajęć typu lekcyjnego”

Regulowała funkcje i zadania bibliotek szkolnych, bibliotekarzy, nauczycieli, kierownictwa szkoły; określała zasady współpracy biblioteki szkolnej z organizacjami młodzieżowymi, rodzicami i innymi typami bibliotek, normowała sprawy związane z gromadzeniem, udostępnianiem, rozmieszczeniem i konserwacją zbiorów; formy i metody prowadzenia przez bibliotekę szkolną działalności informacyjnej.

1969

35. Zarządzenie Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dn. 25 kwietnia 1969 r. w sprawie organizacji roku szkolnego i organizacji pracy szkół oraz innych placówek oświatowo-wychowawczych w roku szkolnym 1969/1970, Dz. Urz. MOiSZW nr B-5 poz. 52 rozdz. VII + Instrukcja o prowadzeniu biblioteki szkolnej, Dz. Urz. MOiW 1969 nr B-3, poz. 28

36. Zarządzenie Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dn. 27 października 1969 r. w sprawie hospitacji zajęć dydaktyczno-wychowawczych w szkołach i placówkach oświatowo-wychowawczych, Dz. Urz. MOiSZW nr B-14 poz. 118

Przedmiotem hospitacji była m.in. praca dydaktyczna bibliotekarzy szkolnych.

1970

37. Zarządzenie Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dn. 22 kwietnia 1970 r. w sprawie organizacji roku szkolnego i organizacji pracy szkół oraz innych placówek oświatowo-wychowawczych w roku szkolnym 1970/1971, Dz. Urz. MOiSZW nr B-4 poz. 30 rozdz. V, (+załącznik: Instrukcja)

Dotyczyło m.in. bibliotek szkolnych.

38. Zarządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dn. 13 sierpnia 1970 r. w sprawie regulaminu dla kierowników i dyrektorów szkół oraz dla kierowników przedszkoli, Dz. Urz. MOiSZW nr B-9 poz. 69 § 10 pkt3

Dotyczyło m.in. biblioteki szkolnej.

39. Zarządzenie Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dn. 9 grudnia 1970 r. w sprawie określenia poziomu wykształcenia dla celów uposażenia nauczycieli i wychowawców zatrudnionych w szkołach, placówkach oświatowych, wychowawczych i opiekuńczo-wychowawczych resortu oświaty i szkolnictwa wyższego, Dz. Urz. MOiSZW nr B-13 poz. 106

1971

40. Uchwała Rady Ministrów z dn. 12 lutego 1971 r. w sprawie rozwoju informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej, Monit. Pol. 1971 nr 14 poz. 104
41. Zarządzenie z dn. 17 września 1971 r. w sprawie wytycznych programowych w zakresie przygotowania uczniów szkół średnich do korzystania z informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej, Dz. Urz. MOiSZW, 1971 nr B-13, poz. 84 (+ Załącznik do Zarządzenia: Wytyczne programowe)

Biblioteka szkolna miała stać się ośrodkiem informacji dla ucznia i nauczyciela, a jednocześnie ogniwem krajowego systemu informacji naukowej.

1972

42. Ustawa z dn. 27 kwietnia 1972 r. Karta Praw i Obowiązków Nauczyciela, Dz. U. nr 16 poz. 114 z późn. zm. 1973 nr 12 poz. 89

Pierwszy w Polsce dokument kompleksowo ujmujący problematykę zawodu nauczyciela. Dotyczyła również bibliotekarzy szkolnych. Omówiono rolę i zadania nauczycieli w życiu narodu i państwa, porusza ona problematykę kwalifikacji i doskonalenia zawodowego nauczycieli, ich praw, obowiązków oraz zakresu odpowiedzialności zawodowej.

Zmiany w 1973 r. dotyczyły stopni i tytułów naukowych oraz organizacji instytutów naukowo-badawczych.

43. Zarządzenie Ministra Oświaty i Wychowania z dn. 10 lipca 1972 r. w sprawie przepisów wykonawczych dotyczących praw, obowiązków i uposażenia nauczycieli, Dz. Urz. MOiW nr 2 poz. 10 §§ 121-123

Dotyczyło m.in. pracowników bibliotek szkolnych.

1973

44. Zarządzenie Ministra Oświaty i Wychowania z dn. 2 lipca 1973 r. w sprawie przepisów wykonawczych dotyczących praw, obowiązków i uposażenia nauczycieli, Dz. Urz. MOiW nr 12 poz. 100 §§ 120-122 oraz §11 ust. 7 i 25 ust. 1 pkt 1

Dotyczyło m.in. pracowników bibliotek szkolnych „bibliotekarze w grupie pracowników pedagogicznych, prowadzących zajęcia specjalistyczne o charakterze pedagogicznym”.

45. Uchwała Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dn. 13 października 1973 r., w sprawie systemu edukacji narodowej, Monit. Pol. 1973 nr 44 poz. 260

1975

46. Zarządzenie Ministra Oświaty i Wychowania z dn. 10 lutego 1975 r. w sprawie organizacji roku szkolnego i organizacji kształcenia i wychowania w roku szkolnym 1975/1976, Dz. Urz. MOiW nr 3 poz. 15

Dotyczyło m.in. bibliotek szkolnych; zawierało zalecenie wdrażania uczniom umiejętności korzystania z informacji naukowej i jej drukowanych źródeł.

47. Zarządzenie Ministra Oświaty i Wychowania z dn. 21 czerwca 1975 r. w sprawie powoływania i organizacji pracy oraz zadań i obowiązków wizytatorów metodyków, Dz. Urz. MOiW nr 7 poz. 73

Dotyczyło m.in. wizytatora-metodyka do spraw bibliotek szkolnych.

1981

48. Uchwała nr 113 R.M. z dn. 17 czerwca 1981 r. w sprawie ustalenia obowiązkowego wymiaru godzin dydaktycznych i wychowawczych nauczycieli, Monit. Pol. 1981 nr 17 poz. 147 (+załącznik)

Wydana na podstawie Ustawy Karta Praw i Obowiązków Nauczyciela z 1972 r.. Według uchwały bibliotekarze szkolni zostali zobowiązani do 35 godzinnego tygodnia pracy.

1982

49. Ustawa z dn. 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela, Dz. U. 1982 nr 3 poz. 19, nr 25 poz. 287, nr 31 poz. 214 i z 1983 r. nr 5 poz. 33 /art.8/, 1997 nr 56 poz. 357, 1998 nr 106 poz. 668 i nr 162 poz. 1118. Tekst jednolity Dz. U. z 2006 r. nr 97 poz. 674

Dotyczyła również pracowników bibliotek szkolnych.

Pierwszy raz pojawił się termin „nauczyciel bibliotekarz”, chociaż już na mocy Karty z 1972 r. bibliotekarz był nauczycielem.

50. Zarządzenie MOiW z dn. 30 czerwca 1982 r. w sprawie norm zatrudniania nauczycieli bibliotekarzy szkolnych Dz. Urz. MOiW 1982 nr 8 poz. 69; zm. 1984 nr 11 poz. 68

30 godzin pracy tygodniowo; nauczyciele bibliotekarze na równi z innymi nauczycielami szkół podstawowych, średnich, ponadpodstawowych mogli uzyskiwać kolejne stopnie specjalizacji zawodowej; etat bibliotekarza przyznano szkole liczącej 301 i więcej uczniów, wzrost o pół etatu na każdych 250 uczniów.

51. Zarządzenie Ministra Oświaty i Wychowania z dn. 24 sierpnia 1982 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudniać nauczycieli nie mających wyższego wykształcenia, Dz. Urz. MOiW nr 29 poz. 206